

RADOVI
Zavoda za znanstveni rad
HAZU Varaždin

UDK 070.11:314/316
Pregledni članak
Review

.....
MARIJANA KOLEDNJAK
Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Zagreb
marijana.kolednjak@ffrz.unizg.hr

Primljeno: 19. 05. 2022.
Prihvaćeno: 26. 09. 2022.
DOI: 10.21857/9e31lh6pom

SOCIJALNO-ETIČKA ODGOVORNOST VJERNIKA U DRUŠTVU U MISLI FRA BONE ZVONIMIRA ŠAGIJA

U svojim promišljanjima fra Bonaventura Zvonimir Šagi problematizira društvene strukture i odnose u Katoličkoj crkvi. Detektira upravo Crkvu kao najutjecajnije institucije koja je, stoga, i u etičkom smislu, prema njemu, najodgovornija u hrvatskom društvu. Uviđa kako je kršćanski simbolizam nerijetko u službi nacije i države čime se, zapravo, naglašava snažno nastoji obezvrijediti evanđeoski duh kojim bi kršćanski vjernici trebali preobrazbeno djelovati u društvu. Uočava kako je od izrazite važnosti kakav se vrijednosni sustav gaji unutar obitelji, ali i vjerničkih zajednica, udruga, pokreta. Upravo u crkvenoj zajednici prepoznaje instituciju koja formira etičke prosudbe pojedinaca utječući tako (ne)izravno na vrijednosne sudove u društvu i državi. Stoga je važno propitivanje, a što i kapucin Bono Šagi čini, vjerničkog odgoja crkvene zajednice. Društveni angažman vjernika povezan s vjerničkim odgojem u obitelji, ali i Crkvi, nije, naime, odvojiv od crkvenog socijalnog nauka kojemu pridaje veliku važnost. Svi vjernici, ali osobito vjernici laici bi trebali postati sposobni donositi prigodne sudove i kršćanski djelovati u praksi. Na tome području konkretan doprinos daje i fra Bono Šagi.

Ključne riječi: Bono Zvonimir Šagi; socijalni nauk Crkve; vjernici laici; osobna etika.

1. UVOD

Kroz svoj dugogodišnji, plodonosni te angažirani život fra Bonaventura Zvonimir Šagi, redovnik, kapucin, svećenik, teolog, vjeroučitelj, župnik, gvardijan varaždinskog kapucinskog samostana, provincijal Hrvatske kapucinske provincije sv. Leopolda Bogdana Mandića, predsjednik Konferencije viših redovničkih poglavara ostavio je neizbrisiv trag u hrvatskoj javnosti, ne samo vjerničkoj, kroz gotovo devet desetljeća života. Fra Bono Šagi bio je, također, i uvaženi publicist, kolumnist, urednik, pjesnik, s gotovo dvadeset izdanih knjiga te više stotina (stručnih i znanstvenih) članaka i eseja. U svojim je promišljanima fra Bono Šagi detektirao aktualna zbivanja te pitanja u društvu i u Katoličkoj crkvi koje je često vrlo jezgrovito kritički analizirao. Tri su, na neki način, bila temeljna područja njegovog svakodnevnog intelektualnog angažmana: dijalog, etika i mir. Smatrao je kako je potrebno poduzeti veliki napor za međusobno razumijevanje i poznavanje. Taj se poziv ne zaustavlja u okvirima vlastite obitelji ili na granicama nacija i država, već zahvaća sve ljude na svakomu mjestu i u svakomu vremenu. Niti se jedna osoba ne smije smatrati strancem. Jednako se tako ne smije biti ravnodušan prema sudbini drugoga člana ljudske obitelji.

Fra Bono Šagi smatrao je da vjernik kao pripadnik Crkve, ponajprije katoličke, ne može drugačije nego zastupati kulturu mira. Nerijetko je kao lijek za sveprisutan individualistički mentalitet, o kojemu je često govorio, poticao na konkretno zalaganje u solidarnosti i ljubavi. Smatrao je kako individualizam i ravnodušnost čine tzv. praktičnu ateizaciju koja ga je poprilično zabrinjavala. Naime, prepoznao je u ovome obliku ateizacije suživot i sa samim religioznim simbolima. Upravo ovu vrstu praktične ateizacije zamjećivao je i u samim kršćanskim zajednicama.¹

Često je iskazivao zabrinutost zbog u narodu prisutnog pučkog, narodnog, a ne evanđeoskog kršćanstva. Objašnjavao je kako pučka religioznost odnosno pučka pobožnost najdublje obilježava i pokreće život puka. U odnosu prema institucionalnoj religiji pučka se pobožnost, koju karakterizira ponajprije tradicionalnost i ritualnost, nalazi na njezinom dnu i u stalnoj je interferenciji s institucionalnim oblicima.² Procjenjivao je kako u toj vrsti religioznosti treba tražiti i razvijati one elemente koji mogu pomoći kršćanskom puku da preraste iz nesvjesnog u svjesnog činitelja odnosno aktera crkvenoga života.

Nije se slagao, često, sa svećenicima koji su naglasak u svojem djelovanju i pastoralu najprije stavljali na materijalno gomilajući pri tome konkretna materijalna

¹ Bono Zvonimir ŠAGI, *Prag na trag. Četrdeset godina Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., 22.

² *Isto*, 68.

dobra. Smatrao je kako je samo siromašna Crkva prava i autentična Crkva. Pozivao je na prepoznavanje znakova vremena i njihovo teološko tumačenje kao i na konstruktivnu interakciju staroga i novoga, trajnog i prolaznoga, vremenitosti i vječnosti. Uvijek je potrebna mudrost dijaloga, govorio je fra Bono Šagi, da svi kršćani, bez obzira na razlike, istaknu etičke elemente koji su univerzalni u svakomu vremenu i na svakomu mjestu. Bez univerzalne etike, naime, neće, bio je i više nego jasan, biti moguće ostvarenje mira u svijetu.³

Zbog svojih jasno prezentiranih i posredovanih stavova i promišljanja, u usmenoj ili pisanoj riječi, nerijetko je bio na vjetrometini kritičara, kako u Crkvi tako i izvan nje. To ga, međutim, nije pokolebalo da se cijeli život ustrajno angažira oko konkretnih pitanja dajući razjašnjenja i moguće putove rješenja izazova vremena tražeći uvijek nove perspektive i odgovore na aktualna zbivanja.

Fra Bono Šagi je govorio, ali je znao i slušati svakoga. Možda je i više pozornosti usmjeravao na drugo i drugačije mišljenje od vlastitoga. Često je, pri tome, u svojim pisanim uradcima, naglašavao vrijednost i važnost crkvenog socijalnog nauka. Više je puta tako identificirao činjenicu kako mnogi ljudi koji sebe smatraju vjernicima i to angažiranim praktičnim vjernicima znaju vrlo malo o tome što i kako Katolička crkva govori o društvenim pitanjima te koje konkretne odgovore na društvene izazove nudi. U tom smislu smatrao je kako je potrebna popularizacija i aktualizacija crkvenog socijalnog nauka, a što se i trudio ostvari(va)ti u svojim knjigama, člancima i esejima. Isticao je kako upravo načela socijalnog nauka Crkve omogućuju stvaranje etičkog orijentacijskog okvira za formiranje socijalno pravednijeg društva. Pri tome je često, od devedesetih godina prošloga stoljeća, identificirao zloporabu religije ili kršćanskih simbola od strane nacije i/ili države. Upozoravao je na opasnost nekritičke identifikacije nacionalnog i religijskog, što je osobito prepoznao u zadnjem desetljeću dvadesetoga stoljeća u hrvatskom društvu, te pratećeg gubitka autentičnog kršćanskog stava evanđeoske prosudbe te etički smjerodavnog i korektivnog djelovanja u društvu.⁴ Uočavao je kako je, nakon formiranja Republike Hrvatske, Crkva često državi posuđivala svoj simbolizam odnosno da je davala ideološki okvir režimu vlasti. Iz toga je onda proizlazilo da je Crkva najutjecajnija, pa prema tome, i u etičkom smislu najodgovornija u hrvatskom društvu. Nekritičnom upotrebom religioznih simbola, spomen-crkava, „oltara“ domovine, obreda i sakralno obojenog govora stvarala se, prema mišljenju fra Bone Šagija, svojevrsna religija domovine odnosno države. Takvo se stanje tada preslikalo i na

³ Peter KUZMIČ, "Fra Bono Zvonimir Šagi je izgarao za dijalog, etiku i mir". <https://www.autograf.hr/fra-bono-zvonimir-sagi-je-izgarao-za-dijalog-etiku-i-mir/> (20.1.2022.).

⁴ Isto.

stvaran položaj i aktivnu ulogu kršćana u društvu. Posljedice su bile jasno dijagnosticirane: izostala je konkretna socijalno-etička odgovornost koja je trebala karakterizirati djelovanje deklariranih kršćanskih vjernika nakon rušenja komunističke vlasti i uspostave demokracije u Hrvatskoj. Nije zatvarao oči pred neprilikama i nepravdama čovjeka, poznatog ili nepoznatog mu, u ili izvan Crkve. U svojoj je pisanoj riječi, ali i homilijama pokušao je poticati, ne samo vjernike, na brigu, solidarnost, dijalog, odgovornost, pravednost.

2. O SOCIJALNOM NAUKU KATOLIČKE CRKVE

Katolička Crkva svojim socijalnim naukom želi djelovati i intervenirati na društvenom području. Radi se zapravo o Isusovom biblijskom naučavanju kako bi ljudska bića trebala živjeti zajedno - u obitelji, u društvu i u svijetu. Radi se zapravo o svjetonazoru koji se odnosi ponajprije na čovjeka - holistički pristup - a koji se pri tome obraća svim ljudima. Što je tome nauku cilj? Pridonijeti ostvarivanju boljeg i pravednijeg svijeta za svakoga, vjernika i nevjernika, prirodu, životinje i biljke – drugim riječima za sav stvoreni svijet. Plod je to promišljanja Učiteljstva Crkve, a koji sadrži kriterije za prosuđivanje i smjernice za djelovanje u svrhu promicanja cjelovitog i solidarnog humanizma. Cilj ovog humanizma bio bi pokretati novi društveni, gospodarski i politički poredak utemeljen, ponajprije, na dostojanstvu i slobodi svake ljudske osobe. Isti se treba ostvarivati u miru, pravednosti i solidarnosti.

Socijalni crkveni nauk traga za rješenjima problema te želi potaknuti razlučivanje, prosuđivanje i dovođenje do izbora koji bi odgovarali stvarnostima složenih prilika u kojima suvremeni čovjek živi.⁵ Socijalnim naukom Crkva želi ponajprije služiti općem dobru i raditi na ostvarivanju pravednijega društva. Teološka dimenzija ovog svjetonazora je nužna bilo da se protumače, bilo da se riješe aktualni problemi ljudskoga suživota.⁶

Kao i etičko naučavanje Crkve socijalni nauk se temelji na dvije zapovijedi: ljubiti Boga iznad svih stvari i ljubiti drugoga čovjeka kao samoga sebe.⁷ U fokusu je ovoga nauka ljudsko dostojanstvo i opće dobro.⁸

⁵ Papinsko vijeće "Iustitia et pax", *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., 19-28.

⁶ Ivan Pavao II, *Centesimus annus. Stota godina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., 55.

⁷ Mark BRUMLEY, 20 Answers. *Catholic Social Teaching*, Catholic Answers Press, El Cajon - California, 2020, 7.

⁸ *Isto*, 14.

Neki opisuju socijalni nauk Crkve kao najbolje čuvanu tajnu rimokatoličke crkve.⁹ Drugi smatraju kako upravo taj nauk izmiče iz fokusa pozornosti života župa i crkvenih zajednica, udruga, pokreta. Steče se dojam kako mnogi vjernici ili oni koji sebe smatraju takvima ne znaju baš mnogo ili bolje rečeno gotovo ništa o socijalnom nauku institucije kojoj pripadaju. Zašto je to tako? Crkveni dokumenti ostavljaju dojam kako su prilično apstraktni i zapravo ne potiču na čitanje. Njihov je sadržaj često izazovan jer se bavi temama ili društvenim pitanjima koja izazivaju proturječne stavove unutar društva. Ponekad su to dokumenti i smjernice teško razumljivi prosječnom vjerniku. S druge strane, s padom broja ljudi koji redovito i aktivno prakticiraju vjeru pada i interes javnosti poslušati što im crkveni autoriteti u vidu izjava biskupske konferencije ili izdani dokumenti od strane istih imaju poručiti. Vjernici, pak, koji aktivno primjenjuju i žive vjeru traže smjernice s obzirom na društvene aktualnosti i okolnosti u kojima žive.

Socijalnim naukom Crkve čovjek, dakle, dobiva opće orijentire za snalaženje u složenim uvjetima suvremenog društva.¹⁰ Taj nauk nudi čovjeku mogućnosti da svoj život promišljeno živi u duboko humanim, kršćanskim odnosima s drugim ljudima u svijetu.¹¹ Socijalni nauk Katoličke crkve zadire u mnoga područja ljudske zbilje. Neka područja su ljudska prava, solidarnost, supsidijarnost, briga za siromašne, kako narode i tako i pojedince. Nauk se bavi i pitanjem ekologije, težnjama u društvu za ostvarenje općeg dobra. Ljudi su, shvaćali to oni ili ne odnosno uvidjeli mi to ili ne, suodgovorni za zajednički život na planeti čiji su resursi i više nego ograničeni - neki nisu više obnovljivi. Unatoč pokušaju iznošenja jedne sveobuhvatne perspektive socijalni nauk Crkve ipak ne pruža konačna rješenja i formule na izazove s kojima se čovjek, u svojoj svakodnevnici, susreće. S obzirom na relevantne okolnosti od osobe se traži da potraži i pronađe najadekvatnija rješenja za datosti i stvarnost u kojoj se nalazi. U tome se, u prvi plan, stavlja ljudska sloboda i individualna odgovornost kao i ljudsko dostojanstvo.

Čovjek je, jednako tako, dužan voditi brigu da ne zapadne u neki oblik totalitarizma jer čeka što će papa, biskupi ili određene mjerodavne crkvene institucije reći kako bi se smjernice odmah provele u djelo. Postoji i bojazan da taj isti čovjek u potpunosti zanemari ili ignorira smjernice autoriteta što bi, potencijalno, moglo dovesti do anarhije. Kojim putem ići odnosno kojim smjerom krenuti?

⁹ Edward P. DEBERRI, James E. HUG, *Catholic Social Teaching. Our Best Kept Secret*, Orbis books Center of Concern, Maryknoll (NY) - Washington, D.C., 2003., 3.

¹⁰ Gordan ČRPIĆ, "Socijalni nauk Crkve kao opće dobro", *O dostojanstvu čovjeka i opće dobru u Hrvatskoj*, Dostojanstvo čovjeka i opće dobro. Susreti mladih znanstvenika I, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Kršćanska sadašnjost, gl. ur. Stjepan BALOBAN, Gordan ČRPIĆ, Zagreb, 2003., 51-62.

¹¹ *Isto*.

Kršćanin je, što je naglašeno i u dokumentima Drugog vatikanskog koncila, osobito u njegovom posljednjem i najdužem dokumentu, pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, odgovoran za situaciju i okolnosti u svijetu pa nikako ne može zanemariti angažman oko dobra drugih ljudi i svijeta oko sebe.¹² Lav XIII je Crkvi pripisivao dužnost i odgovornost reagirati na aktualnosti u društvu. Smatrao je da Crkvi pripada pravo posredovati svoju riječ odnosno stav pred određenim ljudskim prilikama, individualnim i zajedničkim, nacionalnim i internacionalnim..., da analizira društvenu stvarnost, da izreče o njoj svoje mišljenje i da naznači smjer za pravilno rješenje pitanja koja iz nje proistječu.¹³ U vremenu i okolnostima u kojima ljudi 21. stoljeća žive sve je jasnije tako izraženo nepovjerenje prema ideologijama. Osobito mlađe generacije žele, na neki način, razriješiti sponse s prošlošću, pronaći u moru infodemije fundament na kojem će razviti vlastiti identitet te pronaći moralnu impostaciju.

Prema crkvenom socijalnom nauku čovjekova se crkvenost ne iscrpljuje u državi, nego se ostvaruje u raznim grupama između pojedinca i države počevši od obitelji pa sve do ekonomskih, socijalnih, političkih i kulturnih grupa.¹⁴ Upravo ne na tome tragu djelovao i bio angažiran fra Bono Šagi koji je redovito uzimao vremena kako bi iz riznice vlastitoga znanja i iskustva katehizirao zainteresirane o ovim pitanjima.

U Katoličkoj crkvi postoji različitost službi, no unatoč tome vidljivo je i jedinstvo poslanja. Položaju je vjernika laika vlastito da žive posred svijeta i svjetovnih poslova. Pozvani su vršiti svoje poslanje, svoj apostolat u svijetu poput kvasca.¹⁵

Vjernici laici članovi su, temeljem primljenog sakramenta krštenja, Katoličke crkve te su na sebi svojstven način dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe.¹⁶ Čine zapravo 99% članova Katoličke crkve. Na svoj svjetovni način, prema

¹² Pavao VI, "Pastoralna konstitucija "Gaudium et spes" o Crkvi u suvremenom svijetu", *II Vatikanski koncil. Dokumenti. Latinski i hrvatski*, Kršćanska sadašnjost, gl. ur. Josip TURČINOVIĆ, Zagreb, 1998., 619-682.

¹³ Ivan Pavao II, *Stota godina = Centesimus annus enciklika vrhovnog svećenika Ivana Pavla II časnoj braći u biskupstvu, kleru, redovničkim obiteljima, vjernicima Katoličke crkve i svim ljudima dobre volje prigodom stote godišnjice Rerum novarum*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., 10.

¹⁴ Ivan Pavao II, *Stota godina = Centesimus annus enciklika vrhovnog svećenika Ivana Pavla II časnoj braći u biskupstvu, kleru, redovničkim obiteljima, vjernicima Katoličke crkve i svim ljudima dobre volje prigodom stote godišnjice Rerum novarum*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., 19.

¹⁵ Pavao VI, "Dekret o apostolatu laika", *II Vatikanski koncil. Dokumenti. Latinski i hrvatski*, Kršćanska sadašnjost, gl. ur. Josip TURČINOVIĆ, Zagreb, 1998., 417-466.

¹⁶ "Crkveni zakoni obvezuju samo one koji su kršteni u Katoličkoj crkvi ili su u nju primljeni, a dovoljno su sposobni služiti se razumom i koji su, osim ako se pravom izričito određuje što drugo, navršili sed-

svom pravnom položaju u Crkvi, pozvani su na svetost života. Poslani su vršiti određeno poslanje koje je Bog povjerio Crkvi da ga ispuni u ovom svijetu.¹⁷ Laici su, ponajprije, pozvani, u duhovnom i vremenitom redu, na službu, apostolat evangelizacije i posvećivanja kao i na karitativnu djelatnost. Jednako su tako poslani da s obzirom na vlastite talente, vještine, znanja i kompetencije djeluju u obrani i pravilnoj primjeni kršćanskih načela u odnosu na poteškoće i izazove te okolnosti življenja. Ovi konkretni oblici apostolata trebaju, prema Dekretu o apostolatu laika, izvirati iz ljubavi i iz nje crpiti svakodnevnu snagu za konkretno djelovanje.

Svoj mnogostruki apostolat laici vrše na različitim područjima: u Crkvi i u svijetu, u crkvenim zajednicama, pokretima, udrugama,¹⁸ obiteljima, u radu s mladima, u društvenoj sredini kao i u nacionalnim te međunarodnim organizacijama. Uz laike, važno je istaknuti, kako Katoličku crkvu čine i klerici kao i članovi ustanova posvećenog života. Svi oni imaju jednako dostojanstvo iako su im povjerene službe odnosno način djelovanja u Crkvi i u društvu različiti. Laici su, među inim, pozvani na konkretan aktivni angažman u Crkvi i društvu sudjelujući, s ostalim građanima, u izgradnji pravednijeg svijeta. U pravnom smislu svi su vjernici pozvani na apostolat - navješćivati Radosnu vijest evanđelja - temeljem mjerodavnih crkvenih vlasti i pravnih propisa. Kroz povijest se, međutim, nerijetko pokazalo kako su poslanje i apostolat vjernika laika da svjedoče i navješćuju Isusa Krista drugima zatirali, na sebi svojstven način, hijerarhijska crkva odnosno kler, s jedne strane, ili vladari točnije svjetovni zakoni, s druge strane. Često se, tijekom povijesti, Crkva izjednačavala s klerom, a politička vlast s laikatom pa je onda dolazilo do marginalizacije vjernika laika u Crkvi i u kanonskom odnosno crkvenom pravu.¹⁹

Potpuno novi i drugačiji smjer odnosno znatna i važna promjena vezana za djelovanje vjernika laika vezana je uz šezdesete godine 20. stoljeća i održavanje Drugog vatikanskog koncila. Zahvaljujući ovom općem saboru, uz mnogobrojne druge teme, u fokus su stavljani i vjernici laici. Dokumenti ovoga koncila potaknuli su razvijanje svijesti kod laika da su oni itekako kvalificirani i odgovorni, po sakramentu krštenja, za službe kojima ih nadležne crkvene vlasti upućuju odnosno ovlašćuju. Konkretni su rezultati vidljivi u činjenici da nakon devedesetih godina 20. stoljeća, jer se u hijerarhijskoj Crkvi preuzeti obrasci pona-

mu godinu života." - Jure BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava*, Franjevačka Teologija, Makarska, 1997., 46-48.

¹⁷ Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, Služba Božja, Split, 2005., 7.

¹⁸ Mogu se izdvojiti, među inim, Seminari za evangelizaciju, Kursiljo, Neokatekumeni, Treći franjevački i dominikanski redovi, Fokolari, Apostolat molitve i dr.

¹⁹ Josip DELIĆ, "Prava i dužnosti vjernika laika", *Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Bogoslovska smotra*, Vol. 54 No. 2-3, 1984., 404-413.

šanja i uhodani načini djelovanja sporo mijenjaju, vjernici laici zapaženije počeli sudjelovati u poslanju Crkve. Ta je prisutnost osobito vidljiva u bogoslužju, u naviještanju Božje Riječi i u katehezi. Rezultat ovakvog konkretnijeg angažmana prisutna je u formiranju mnogobrojnih laičkih skupina, zajednica, pokreta. Zamjetnije je i aktivnije djelovanje žena u samoj Crkvi.²⁰

Ne može se ne istaknuti kako vjernici laici i njihove službe ne stoje na suprotnoj strani u odnosu na službe klerika i članova ustanova posvećenog života. Radi se o dva različita, ali jednako vrijedna i važna krila u istoj instituciji - Katoličkoj crkvi. Pod imenom laik ovdje se ponajprije razumiju svi vjernici osim članova svetoga reda i redovničkog staleža odobrenog od Crkve. Radi se, dakle, o vjernicima koji su, nakon krštenja, učinjeni Božjim narodom i koji su, na svoj način, postali dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe. Oni vrše, koliko na njih spada, u Crkvi i u svijetu misiju čitavog kršćanskog naroda.²¹ Radi se, dakle, o laicima koji žive u svijetu i sudjeluju u crkvenom poslanju, ali nemaju sakrament svetog reda odnosno nisu dio redovničkoga staleža. Oni se potiču i pozivaju na aktivni angažman u Crkvi kako bi sudjelovali i doprinijeli njezinom razvoju i napretku. Štoviše vjernici laici su poslani navješćivati evanđelje na ona mjesta i onim ljudima do kojih, iz mnogih razloga, ne mogu doći klerici. Često, pri tome, svjesno ugrožavaju vlastite živote.

Vjernici laici mogu vršiti i druge službe: predsjedati javnim udruženjima kojima je cilj poučavanje kršćanskog nauka ili promicanje javnog bogoštovlja. Imaju mogućnost i pravo sudjelovati na pokrajinskim i provincijskim saborima kao i biskupskim sinodama. Jednako tako u prilici su biti izabrani članovi ekonomskih i pastoralnih vijeća biskupije i župe. Može ih se, nadalje, pitati za mišljenje prigodom imenovanja biskupa i/ili župnika. Pozvani su na suradnju sa župnikom koji je, pri tome, po svojoj službi obavezan na suradnju s vjernicima laicima u okvirima djela apostolata u svojoj župi. Mjesni ordinarij ih može pitati u stvarima obiteljskog pastorala i tražiti njihovu konkretniju pomoć - osobito se to odnosi na rad s mladim bračnim parovima. U suradnji s biskupom i svećenicima može ih se pozvati na propovijedanje riječju i djelom. U misijama mogu biti angažirani kao katehisti odnosno vjeroučitelji. Za njihovu se formaciju, među inim, brinu katolička (sve) učilišta. Za apostolat laika se, dakle, traži duhovni i doktrinarni razvoj u području teologije, etike, filozofije. Pri tome, kod edukacije i formacije, važno je na umu imati jedinstvo, integritet i specifičnosti svake ljudske osobe.

²⁰ Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, »Služba Božja«, Split, 2005., 13.

²¹ Rudolf BRAJČIĆ, *Dogmatska konstitucija o Crkvi = Lumen gentium*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1977., 31.

Potrebno je istaknuti da kada postoje određene rasprave u Crkvi ili društvu vjernici laici ne smiju osobna mišljenja iznositi kao službeni nauk ili stav Crkve. Stoga je za njih presudno da imaju odgovarajuću vjersku formaciju. I na tom je području bio konkretno angažiran i fra Bono Šagi. Naime, on je redovito, nakon svake nedjelje mise u 10:00 sati, u Župi sv. Vida u Varaždinu, tijekom nekoliko desetljeća, zainteresiranim vjernicima laicima pružao mogućnost razgovora, *colloquium*, o aktualnim društvenim zbivanjima i pitanjima posredujući im bogatstvo vlastitoga znanja socijalnog nauka Crkve koje se na događanja moglo primijeniti. Shvatio je, naime, da bez poznavanja vlastite vjere vjernici laici ne mogu dobro vjerski živjeti, niti svoju vjeru, po potrebi, braniti ili činiti apostolat, konkretnu službu na koju su, sakramentom krštenja, pozvani.

Vjernicima laicima se, dakle, omogućuje sudjelovanje u sve tri crkvene službe: naučavanje, posvećivanje i upravljanje. Tko su ti ljudi? Mnogi su stručnjaci na mnogim područjima na kojima djeluje i Crkva pa su oni, koji se ističu osobitom razboritošću i čašću, pozvani da kao eksperti budu savjetnici crkvenim pastirima. Tako im pomažu u onome u čemu trebaju stručni savjet.²²

Suvišno je naglašavati kako laici trebaju svoje apostolate odnosno službe i poslanja vršiti savjesno, točno i marljivo. Jednako tako važna je koordinacija i uvažavanje svih oblika apostolata u Crkvi. Neosporno je, pri tome, kako hijerarhijska Crkva treba njegovati apostolat laika dajući im podršku u vidu konkretnih načela i duhovne potpore, ozbiljnu pomoć u uređivanju konkretnog izvršenja apostolata na opće dobro Crkve, ali i bdjeti kako bi se u svemu poštivala doktrina i red. U tome smislu, apostolat laika može imati različite odnose s hijerarhijom, već prema raznim oblicima i objektima apostolata. Pri tome je važno istaknuti kako bilo kakva inicijativa da bi se zvala katoličkom, pa tako i apostolat, treba imati suglasnost zakonitog crkvenog autoriteta, najčešće mjesnog ordinarija.²³

4. LAIKAT U MISLI FRA BONE ZVONIMIRA ŠAGIJA

Katolička se crkva ponajprije i ponajviše sastoji od kršćana-vjernika. U to se ubrajaju i papa, i biskup, i svećenik, i laik. Kršćanin-vjernik se postaje po sakramentima krštenja, potvrde i euharistije. Laik je, prema shvaćanju fra Bone Šagija, svaki vjernik koji je, sakramentima krštenja i potvrde, prijatelovljen Kristu, koji ustraje u

²² J. DELIĆ, n. dj., 411.

²³ Pavao VI, "Dekret o apostolatu laika", II Vatikanski koncil. Dokumenti. Latinski i hrvatski, Kršćanska sadašnjost, gl. ur. Josip TURČINOVIĆ, Zagreb, 1998., 417-466.

u crkvenom zajedništvu, a nije ni svećenik ni biskup.²⁴ Fra Bono Šagi želi u svojim djelima naglasiti kako kršćansko dostojanstvo proizlazi jedino iz pritetovljenja Kristu. Unatoč svojoj specifičnoj poziciji laički se apostolat odnosno angažman i služba nikako ne bi trebalo shvaćati kao nešto strogo zasebno od kleričkog ili redovničkog djelovanja. Nisu, naime, samo vjernici laici poslani djelovati u društvu i vremenu, već se taj poziv odnosi na sve članove Katoličke crkve. Svjetovni odnosno duhovni - unutar crkveni - angažmani ne mogu se strogo odjeljivati. Radi se o dvije stvari koje su povezane jedinstvenom crkvenom zadaćom u svijetu. U tom je smislu fra Bono Šagi identificirao činjenicu da se treba nadvladati dihotomija duhovnog, tj. sakralnog i svjetovnog.

Pod pojmom laičnosti fra Bono Šagi ponajprije misli na autonomiju ovozemnih stvarnosti. U zemlji različitih vjeroispovijesti i svjetonazora laicitet, shvaćen kao svjetovnost koja djeluje po vlastitoj zakonitosti i finalitetu postaje jamac slobodnog društvenog života pa i slobodnog življenja religije. Religija se shvaća kao normalna društvena činjenica koja vrši sebi primjeren utjecaj na ukupna društvena kretanja osobito u području morala.²⁵

U pojmovima laik-laicizam, klerik-klerikalizam fra Bono prepoznaje iste kao anti-pod umjetno definiran. Laicizam se najčešće uzima, ističe, kao nešto negativno unutar Crkve, kao nešto što predstavlja oporbu Crkvi i religiji kao takvoj, ali se shvaća kao nešto pozitivno ako se gleda izvana. S druge strane, klerikalizam unutar Crkve ima, također, određene negativne konotacije. Laičko bi bilo, definira kapucin Šagi, ono opće, temeljno, ono što se nalazi u svim kršćanima. Kleričko bi bilo nešto što se tom općem pridodaje kao specifično, kao služba. Laičnost nije u suprotnosti religiji, religijskim zajednicama ili u potiskivanju religioznih vrednota iz društva i društvene javnosti, nego u pravilnom razlikovanju ovozemnog i transcendentnog reda. Laičnost je sastavnica pravilno oblikovane kršćanske duhovnosti. Sama laičnost, međutim, nije dovoljna kako bi se utemeljilo etičko ponašanje.²⁶

Katolička crkva se želi transformirati jasno artikulirajući svoj položaj u društvu poštujući vremenite stvarnosti i pri tome ne želi više biti klerikalistička, objašnjava fra Bono. Crkva kao institucija, niti vjernici koji je čine, ne žele biti superiorni u društvu u odnosu na druge i drugačije ljude i zajednice. No kao organizacija Katolička crkva ima svoje ustrojstvo pa se kao takva, kao relevantni čimbenik, pojavljuje u društvu i ima određeni, negdje veći, a negdje manji utjecaj. Fra Bono je jasno istaknuo kako moralna obnova društva pa i naroda, ponajprije se referirao na hrvatsko društvo, nije ostvariva bez konkretnog doprinosa vjerskih zajednica. Taj konkretni

²⁵ *Isto*, 13.

²⁶ *Isto*, 15-16.

doprinos treba, u vjerskom smislu, biti vjerodostojan. Katolička crkva, naime, ne uspostavlja društvene sustave, ni političke režime, već poštuje svaku vlast koju je narod slobodno odabrao te sa svakom surađuje na ostvarenju općega dobra svih ljudi u društvu.

Fra Bono Zvonimir Šagi u pojmu laicitet prepoznaje svjetovnost - svjetovnu dimenziju same Crkve - koja nije u suprotnosti s duhovnom dimenzijom nego stoji uz nju.²⁷ S obzirom na tu činjenicu crkva i država imaju svaka svoje jasno definirano mjesto i područje djelovanja. Davno je papa Lav XIII naučavao kako državi pripada vrhovna nadležnost u njezinom području. Jednako je tako poznati francuski filozof Jacques Maritain skrenuo pozornost na zabludu da bi laičnost države značila da je država neutralna odnosno da je antireligiozna, tj. da je u službi čisto materijalnih ciljeva ili protureligije.²⁸ Maritain je vjerovao da postojati zapravo znači djelovati. Njegova je filozofija sadržavala elemente humanizma, a u njoj je isticao važnost pojedinca kao i kršćanske zajednice. Smatrao je kako svaki kršćanin zna da država ima svoje obaveze prema Bogu i da je dužna surađivati s Crkvom. Ta suradnja, međutim, tijekom vremena i okolnosti mijenja svoj oblik: nekoć je to primarno bilo ostvarivano u području same vremenite vlasti i zakonske prisile. Ubuduće će se ta suradnja, tako Maritain, realizirati u obliku čudorednog utjecaja na području političko-religioznih veza.²⁹

U svojim promišljanjima o modelima duhovnosti katoličkog laika fra Bono Šagi objašnjava kako bi laicima kojima je svjetovnost vlastita karakteristika trebala više odgovarati angažirana duhovnost koja bi se, prema njegovim riječima, mogla označiti i političkom. Od izuzetne je važnosti stoga koji vrijednosni kriteriji dominiraju u opredjeljenjima osoba i kakav se način djelovanja odnosno konkretnog apostolata i angažmana razvija. Pri tome fra Bono Šagi detektira potencijalnu militantnost kao moguću oznaku laičke duhovnosti. Ista može dovesti do formiranja zadržanih ljudi koji se doimaju kao karikatura pravog lika katoličkog laika. Sve to dovodi do stvaranja klime netolerancije i isključivosti u društvu. U tome smislu važna je napomena fra Bone Šagija kako je eklesiološki pročišćena laička duhovnost od presudne važnosti za uspješnu novu evangelizaciju. U tome vidi i primarnu zadaću Katoličke crkve.³⁰ Upravo je o evangelizaciji rado i često govorio kako u svojim homilijama tako i tijekom razgovora sa svojim župljanima ili u poučavanju vjernika. Bio je svjestan kako mnogi smatraju kršćanima, a da izrijeком u Boga ne vjeruju, dok, s druge strane, prihvaćaju mnoge kršćanske zasade, kršćanske vrijednosti smatrajući ih važnim za vlastite živote. Oksimoron je to teško shvatljiv. Detektirao je, također, velike razlike

²⁷ Isto, 26.

²⁸ Jacques MARITAIN, *Cjeloviti humanizam*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989., 213-214.

²⁹ Isto, 216.

³⁰ Bono Zvonimir ŠAGI, *Laici i svjetovna dimenzija crkve*, 143-144.

između društava, poput hrvatskog, koji su se formirali iz tzv. ateističkih društava. To su ponajprije ona društva koja su preko svojih ustanova proklamirala ateizam kao ideologiju humanizma bez Boga i koja su nasilno istiskivala religije smatrajućih ih retrogradnima. Njima nasuprot su zapadna sekularizirana društva koja su, smatrao je, ravnodušna prema religioznosti kao takvoj.³¹

Nakon pedesetogodišnje konfrontacije s ateizacijom Katolička crkva u Hrvatskoj našla se u stanju nužne evangelizacije. No problem kojega je fra Bono Šagi prepoznao bilo je da se na nova pitanja pokušavalo odgovoriti starim uhodanim odgovorima. Na neki se način Crkva pretvorila u servis društvenog folkloru prema kojem se, smatrao je, može imati estetski, ali ne i religiozni odnos.³² Prva je evangelizacija svjedočenje životom, autentičnost dakle, a tek nakon toga dolaze riječi, isticao je fra Bono. Prepoznaje u Crkvi čisto servisno podjeljivanje sakramenata - sakramentalizam - kao suprotnost kršćanske tradicije. Sve to dovodi do toga da se gubi kontakt sa stvarnim, otajstvenim životom vjere. Napominje kako se u suvremenoj crkvenoj praksi sakramenti moraju nužno povezati s evangelizacijom kao stalnim procesom. Taj kontinuirani trend odnosi se na crkvenu zajednicu iznutra - u odnosu na same članove - ali i prema van - u odnosu na one koji traže i/ili žele upoznati Boga. Prava evangelizacija treba, dakle, proizlaziti iz živog i konkretnog iskustva crkvenog života zajednice. Tada evangelizacija nije tek puka propaganda crkvenih struktura. Uz pojam evangelizacije, dakle, fra Bono Šagi vezuje konkretne evanđeoske vrijednosti koje su potaknute u svijesti ljudi. To, pak, onda izravno, smatra, utječe na promjenu konkretnog života ljudi i društvene sredine. S druge strane, kada se vjera svede na društvenu ili političku igru tada ona gubi svoju snagu transformacije. Upravo je na taj gubitak često upućivao.

Učestalo je isticao kako nije dovoljno pozivati se na povijesne kršćanske korijene i tradicionalni katolički identitet hrvatskog društva. Uvidio je potrebu za razvojem duhovne i socijalno-etičke svijesti svih građana. Autentične kršćanske vrednote sve manje se, ispravno je vidio, spontano prenose samim mentalitetom u društvenoj sredini. Sredina, društvo i okruženje se sve više sekulariziralo unatoč zadržavanju određenih kršćanskih oznaka. Potrebno je, pri tome, spomenuti kako ne postoji neka uistinu u potpunosti ateistička ili radikalno sekularizirana sredina. Životna sredina, naime, ne može postojati bez neke tradicije koja se, pak, ne može stvarati bez zajedničkog vjerovanja ljudi, nekih zajedničkih simbola. U tom smislu

³¹ Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva. 40 godina od Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., 225-226.

³² Bono Zvonimir ŠAGI, *Prag na trag. Četrdeset godina Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., 23.

društvene okolnosti, objašnjavao je, imaju presudnu ulogu u formiranju stajališta ljudi.³³

Crkva bi u svim mjestima i vremenima u kojima djeluje trebala biti, prema stavu fra Bone, angažiran značajan etički kolerativ vlasti. Da bi to mogla biti često je isticao kako je potrebno da Crkva ima etičku distancu spram društvenih političkih struktura koje, najčešće, djeluju pragmatično. Nerijetko je, također, prepoznavao i neprimjeren politički govor u okviru nedjeljnih homilija i crkvenih prostora. Dakako da nije svejedno kakva se demokracija razvija kao i na kojoj će razini biti etički standardi u društvu. Crkva kao ustanova se pri tome ne smije koristiti kao ideološki jamac za društvenu politiku, a što je često bila u hrvatskoj svijesti i praksi. Crkvena se zajednica ni na jednoj svojoj razini ne bi smjela poistovjetiti s političkom ili društvenom zajednicom. Ona bi unutar društvene zajednice trebala biti kao kvasac zalažući se za opće dobro te služeći narodu. Nerijetko joj se, međutim, predbacivalo da je previše u svojim dokumentima usmjerena samo na intimni moral (seksualnost), kako nije dovoljno glasna u borbi protiv nemoralu u društvu, protiv korupcije u cjelokupnoj društvenoj sferi (osobito na području politike i gospodarstva), nije se jasno distancirala od zlouporabe religioznih simbola korištenih u političke svrhe.³⁴ Dakako da joj je to, u nekoj mjeri, došlo na naplatu.

5. OSOBNA ETIKA I DRUŠTVENI MORAL

U djelu *Izazovi otvorenih vrata* fra Bono Šagi bavi se mnogobrojnim društvenim pitanjima i socijalnim temama. Knjiga je to koja donosi njegova promišljanja o Crkvi u odnosu na politički pluralizam, daje jedan crkveni pogled na tada aktualni društveni trenutak, iznosi misli o politici i poziciji kršćanina na političkom području, pozicionira župu u odnosu na politiku, piše o slobodi i zamkama osobne vjere u javnosti, a dakako da je nezaobilazna i tema evangelizacije fra Boni bliska i važna. Jednako se tako bavi pitanjem vjerničkog identiteta i vjerske pripadnosti, vjeronaukom kojega prepoznaje kao važno političko pitanje devedesetih godina 20. stoljeća, ali se bavi i pitanjem ateizma kao i duhovne odnosno moralne obnove društva i države. U fokusu su mu, jednako tako, i pitanja mira odnosno mirotvorstva osobito u okolnostima rata kao i teologijom u odnosu na politiku mira. Važna mu je i tema europskoga duha kao i koncepcija novog svjetskog poretka.

³³ Isto, 20-22.

³⁴ Bono Zvonimir ŠAGI, *Sa svjetiljkom vjere u društvenoj zbilji. Promišljanja sadašnjeg crkvenog trenutka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., 327-328.

Fra Bono Zvonimir Šagi detektira potrebu za novom svijesti odgovornosti koja bi, prema njemu, trebala proizaći iz osobnog etičkog stava odnosno iz savjesti. Za njega savjest ima apsolutnu kategoričnu vrijednost. Etičnost je transcendentalna i prema njemu apsolutna - vrijedi u svim situacijama i u svim epohama. S druge strane, društveni je moral relativan, ovisi o kulturi, dominantnom društvenom i ideološkom sustavu (građanski, kapitalistički, socijalistički ili komunistički i dr.). Izuzetno je važno, smatra fra Bono, da čovjekova etičnost bude u temelju svakog društvenog morala. U tome smislu prepoznaje kako odnos prema radu,, prema sredstvima za rad, društvenoj imovini (kao ničijoj), brizi za opće dobro, socijalnoj skrbi u kolektivističkoj društvenoj praksi nije nikada postalo predmetom morala - u potpunosti je nestalo iz obzora osobnog etičkog stava. Ljudi su jednostavno postali neosjetljivi.³⁵

Visoku razine osobne etičnosti fra Bono je očekivao od ljudi kojima je narod iskazao na izborima povjerenje. U tome smislu vidi pravu etičnost u poštivanju drugoga koji ima drugačije mišljenje od našega i koji se zauzima za potpuno druge ciljeve. U slobodi drugoga i drugačijega fra Bono vidi uvjet vlastite slobode svakoga pojedinca. Za etičnost osoba vrlo je važna varijabla i svjetonazor. Stoga on vidi kao jedan etički zahtjev svjetonazorski pluralizam. Pri tome naglašava dijalog kao alat, kao posrednika između ateista i kršćanina koji bi u tom pluralizmu različitosti trebao biti sadržajni i plodonosni. Tek u svjetonazorskom i ekumenskom dijalogu fra Bono vidi mogućnost potpunog razvoja etičke dimenzije demokracije kao političkog uređenja. Na etičnost, ističe, itekako imaju utjecaja vjera ili svjetonazor. U tome smislu ravnodušnost odnosno indiferenciju prepoznaje kao najlošiji životni stav s obzirom na izgradnju osobne etičnosti.³⁶

Kršćani svoju etičnost uzimaju i doživljavaju više kao eshatološki put, smatra fra Bono Šagi. Pri tome teže ostvariti bolji, savršeniji odnos prema drugom čovjeku, prema drugoj osobi. Kao što čitamo u recima starog apologeta u djelu O poslanici Diognetu - Epistole pros Diogneton - što je duša u tijelu to bi trebali biti i kršćani u svijetu. U tom smislu fra Bono Šagi vidi važnost da se Crkva iznutra reformira. Identificira potrebu da se ponovno osmisli konkretna teologija koja bi bila sposobna kritički, u svjetlu Božje objave, upozoriti vjernike, ali i sve zainteresirane kao i ljude dobre volje što je za opće dobro svih, što je za istinsko dobro naroda, svakog pojedinca u njegovom vremenitom i ehatološkom rastu i razvoju. Od te se teologije traži da bude neka vrsta korektiva konkretne prakse u etičkom smislu.

³⁵ Bono Zvonimir ŠAGI, *Izazovi otvorenih vrata. Kršćansko promišljanje trenutka*, Kršćanska sadašnjost, 1993., 66-67.

³⁶ *Isto*, 68-69.

Fra Bono smatra da je uloga Crkve u društvu ponajprije etička. Važno je za Crkvu shvatiti kako je vide, razumiju i shvaćaju ljudi izvana. Preduvjet za ovo poimanje je dijalog s drugima, vjernicima i nevjernicima, agnosticima. Samo se na temelju iskrenog dijaloga kojega karakterizira međusobno poštovanje i uvažavanje može dogoditi transformacija, metamorfoza. U tom se kontekstu Crkvi i crkvenoj religioznosti, kao i drugim organiziranim religijama, nameće zadaća stalnog utvrđivanja vlastitog identiteta u društvenoj pluralnosti. Pluralnost identiteta, međutim, ne smije ići ili biti na štetu kršćanskog zajedništva.³⁷

6. ZAKLJUČAK

Na što je to usredotočena moralna osjetljivost prosječnih kršćana, a na što javno crkveno propovijedanje. Kakav vrijednosni sustav i na koji način zastupaju kršćani u pluralnom društvu? Kolika je i kakva svijest crkvenosti unutar crkvene zajednice i shvaćanje poslanja u odnosu na prisutnost vjernika u društvu? Za Crkvu je uvijek važno što o njoj ljudi misle, pa i oni koji joj ne pripadaju jer je poslana svima - bila je nit vodilja u životu i djelu fra Bone Zvonimira Šagija. Crkva je, prema njemu, otajstvo duhovnog zajedništva, koje se usađuje u društvo te ima aktivnu ulogu po svakom svom članu unutar društvene autonomije. Svaki kršćanin se u svom javnom angažmanu treba rukovoditi trima etičkim instancama: vrhovnom - evanđeljem; praktičnom - socijalnim naukom Crkve kao institucije koji na dinamičan način promišlja u svjetlu evanđelja konkretan život; neposrednom - osobnom savješću vjerom rasvijetljenom. U tom smislu u društvenoj dimenziji socijalni nauk Crkve nudi se kao mogućnost racionalne, razborite realizacije konkretnog života pojedinog čovjeka, naroda i čovječanstva.³⁸

Potrebno je izaći iz procesa koji je doveo do duboke klerikalizacije Crkve i posljednje marginalizacije laika.³⁹ Na tome se području angažirao svojim životom, djelovanjem i pisanjem angažirao i fra Bono Šagi vjerodostojno vršeći svoje mnogobrojne službe i poslanja. Bio je on tragatelj dijaloga i zajedništva u raznolikosti. Promišljao je o povijesti, tragao je za istinom o sebi i o drugome. U tome smislu shvatio je kako nema mira u pravednosti ako nismo, kao ljudi, kadri oprostiti i moliti za oprostjenje. Tek to može biti temelj i početak novoga i mirnoga (su)života. Iz kon-

³⁷ Bono Zvonimir ŠAGI, *Da sol ne obljutavi. Kršćanski pristup društvenim problemima*, Kršćanska sadašnjost, 1999., 107.

³⁸ G. ČRPIĆ, n. dj., 51-62.

³⁹ Roberto RUSCONI, *Upravljanje Crkvom. Pet izazova za papu Franju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014., 65.

flikta, iz razdora se ne postiže, bio je čvrsto uvjeren fra Bono, ništa dobro. Bio je duboko svjestan kako smo svi mi ljudi u međuovisnosti, međusobno povezani.⁴⁰ Neumorni graditelj mostova fra Bono je ozbiljno shvaćao i živio temeljni zadatak Crkve koja se, kao ustanova i kao zajednica, danomice treba pitati što, kada i gdje može stvarno učiniti za čovjeka. Ona se naprosto mora zanimati za sve ljudske probleme koji pogađaju čovjeka bilo u osobnoj, bilo u njegovoj društvenoj dimenziji. Tako pastoral uz teološku redovito ima i antropološku dimenziju.⁴¹

Promišljajući o vjernicima laicima smatrao je kako bi oni trebali steći sposobnost da u svjetlu vjere, na temelju katoličkog socijalnog nauka, utječu na društvene procese. Po potrebi bi, smatrao je, mogli artikulirati prikladnu političku opciju. Rasuđujući o laicima fra Bono šagi ponajprije je mislio na kršćanske vjernike koji svoje kršćanstvo ne žive samo deklarativno ili dekorativno kao izraz svoga pripadanja kulturi ili naciji, nego koji i kršćanski misle i kršćanski prosuđuju svekoliku stvarnost. Za Crkvu kao zajednicu unutar pluralnog društva nije toliko važno naučavati kršćanska socijalna načela koliko tražiti način i otvoriti putove njihova poštivanja i provođenja u praksi. U tu su svrhu potrebna udruživanja, inicijative i konkretni pothvati kršćanskih vjernika laika.

Smatrao je da, promatrajući zadaću Crkve, njezino poslanje u konkretnom hrvatskom društvu, nije problem poznavanje onoga što Crkva propovijeda i uči, već je problem kako da sve to zaživi u njezinim članovima koji su u društvu građani zajedno s drugim građanima. Društvo više nije i ne može biti monolitno pa je življenje evanđeoskih vrednota, i to autentično življenje, važnije od njihova proklamiranja.

Detektirao je etičku krizu kao najveću smatrajući da je treba nadvladati težeći za socijalnom pravednošću. Zastupao je dijalog kao ključ ili barem dio rješenja društvenih izazova. Težio je miru i suživotu svih u društvu neovisno o religijskom ili političkom ili drugom opredjeljenju. Poticao je vjernike da iz određene pasive krenu u aktivni angažman unutar Crkve i društva radeći na ostvarenju bolje i pravdnijeg svijeta. I sam je neumorno radio na ostvarenju općeg dobra za sve.

³⁵ Bono Zvonimir ŠAGI, *Molitva i misli mira u vrijeme rata. Homilije u dane molitve za mir i domovinu, Kršćanska sadašnjost*, 2007., 162-163.

³⁶ Vladimir HUDOLIN, *Istina o alkoholu i alkoholizmu, Kršćanska sadašnjost*, 1983., 6-7.

LITERATURA

- 1/ Rudolf BRAJČIĆ, *Dogmatska konstitucija o Crkvi = Lumen gentium*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1977.
- 2/ Jure BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava, Franjevačka Teologija*, Makarska, 1997.
- 3/ Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, Služba Božja, Split, 2005.
- 4/ Mark BRUMLEY, *20 Answers. Catholic Social Teaching*, Catholic Answers Press, El Cajon - California, 2020.
- 5/ Gordan ČRPIĆ, "Socijalni nauk Crkve kao opće dobro", *O dostojanstvu čovjeka i opće dobru u Hrvatskoj, Dostojanstvo čovjeka i opće dobro. Susreti mladih znanstvenika I*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Kršćanska sadašnjost, gl. ur. Stjepan BALOBAN, Gordan ČRPIĆ, Zagreb, 2003., 51-62.
- 6/ Edward P. DEBERRI, James E. HUG, *Catholic Social Teaching. Our Best Kept Secret*, Orbis books Center of Concern, Maryknoll (NY) - Washington, D.C., 2003
- 7/ Josip DELIĆ, *Prava i dužnosti vjernika laika*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, *Bogoslovska smotra*, Vol. 54 No. 2-3, 1984., 404-413.
- 8/ Vladimir HUDOLIN, *Istina o alkoholu i alkoholizmu*, Kršćanska sadašnjost, 1983.
- 9/ Ivan Pavao II, *Centesimus annus. Stota godina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.
- 10/ Ivan Pavao II, *Stota godina = Centesimus annus enciklika vrhovnog svećenika Ivana Pavla II časnoj braći u biskupstvu, kleru, redovničkim obiteljima, vjernicima Katoličke crkve i svim ljudima dobre volje prigodom stote godišnjice Rerum novarum*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
- 11/ Peter KUZMIČ, *Fra Bono Zvonimir Šagi je izgarao za dijalog, etiku i mir*. <https://www.autograf.hr/fra-bono-zvonimir-sagi-je-izgarao-za-dijalog-etiku-i-mir/> (20.1.2022.).
- 12/ Jacques MARITAIN, *Cjeloviti humanizam*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989.
- 13/ "Papinsko vijeće "Iustitia et pax", *Kompendij socijalnog nauka Crkve*", Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.
- 14/ Pavao VI, "Pastoralna konstitucija "Gaudium et spes" o Crkvi u suvremenom svijetu", *II Vatikanski koncil. Dokumenti. Latinski i hrvatski*, Kršćanska sadašnjost, gl. ur. Josip TURČINOVIĆ, Zagreb, 1998., 619-682.
- 15/ Pavao VI, "Dekret o apostolatu laika", *II Vatikanski koncil. Dokumenti. Latinski i hrvatski*, Kršćanska sadašnjost, gl. ur. Josip TURČINOVIĆ, Zagreb, 1998., 417-466.
- 16/ Roberto RUSCONI, *Upravljanje Crkvom. Pet izazova za papu Franju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.

- 17/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Molitva i misli mira u vrijeme rata. Homilije u dane molitve za mir i domovinu*, Kršćanska sadašnjost, 2007.
- 18/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Prag na trag. Četrdeset godina Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.
- 19/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva. 40 godina od Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.
- 20/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Sa svjetiljkom vjere u društvenoj zbilji. Promišljanja sadašnjeg crkvenog trenutka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- 21/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Da sol ne obljutavi. Kršćanski pristup društvenim problemima*, Kršćanska sadašnjost, 1999.
- 22/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Laici i svjetovna dimenzija crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.
- 23/ Bono Zvonimir ŠAGI, *Izazovi otvorenih vrata*. Kršćansko promišljanje trenutka, Kršćanska sadašnjost, 1993.

SUMMARY

SOCIO-ETHICAL RESPONSIBILITY OF BELIEVERS IN SOCIETY IN THE THOUGHT OF FR. BONO ZVONIMIR ŠAGI

In his reflections, Fr. Bonaventura Zvonimir Šagi problematizes social structures and relations in the Catholic Church. He detects the Church as the most influential institution, which is, therefore, in the ethical sense, according to him, the most responsible in Croatian society. He recognizes that Christian symbolism is often in the service of the nation and the state, which, in fact, emphasizes a strong attempt to devalue the evangelical spirit by which Christian believers should act transformatively in society. He notes that it is extremely important what kind of value system is nurtured within the family, but also in religious communities, associations and movements. It is in the church community that it recognizes the institution that forms the ethical judgments of individuals, thus (in)directly influencing the value judgments in society and the state. It is therefore important to question, as Capuchin Bono Šagi does, the religious upbringing of the church community. The social engagement of the faithful connected with the religious upbringing in the family, but also in the Church, is not, in fact, inseparable from the church's social doctrine, to which he attaches great importance. All believers, but especially lay believers, should become able to make appropriate judgments and act as Christians in practice. Fr. Bono Šagi also makes a concrete contribution in this area.

Key Words: Bono Zvonimir Šagi; social doctrine of the Church; laity; personal ethics.